

УДК 316.612-057.87(477)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДУХОВНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА: ДОСВІД ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

М. П. Бліхар

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000*

Присвячено дослідженню феномену духовності, який дуже актуальний сьогодні для нашої країни. У статті проаналізовано основні наукові підходи до цього поняття, а саме, релігійний, філософський, психологічний, педагогічний та соціологічний. З метою вивчення духовного світу студентської молоді проведено соціологічне дослідження. Виявлено, що українське студентство сьогодні найбільш занепокоєне відсутністю стабільності та невпевненістю у майбутньому, байдужістю стосунків поміж людьми та низьким рівнем духовності у суспільстві. Духовні цінності студенти розуміють як внутрішні якості, притаманні особі, і які впливають на її поведінку. З'ясовано, що на розвиток духовних цінностей студентів найбільший вплив здійснює сім'я, приклад власних батьків, сама людина, друзі, Інтернет та навчальний заклад. Для абсолютної більшості студентів сенс життя полягає у створенні міцної сім'ї, саморозвитку і праці над собою.

Ключові слова: духовність, духовний світ, молодь, студентська молодь, духовні цінності, духовний розвиток.

Проблеми духовності відносяться до таких проблем, які хвилювали людство у всі часи. Саме тому феномен духовності є одним із найскладніших феноменів людського життя та пізнання у всіх його проявах. Складний період перетворень у нашій країні, переосмислення цінностей буття висуває на перший план поняття духовності особистості. Адже саме духовність зміцнює єдність усього суспільства, забезпечує подолання труднощів на шляху його розвитку.

Проблема визначення духовності, її витоків і сутності, основних закономірностей її становлення надзвичайно **актуальна** в наш час, коли будь-які соціально-економічні та політичні трансформації не будуть успішними, якщо не спиратимуться на духовний потенціал кожної окремої людини, зокрема студентської молоді, яка є активним суб'єктом відтворення та збереження духовності.

Метою статті є проаналізувати різноманіття теоретичних підходів до феномену духовності; здійснити емпіричний аналіз ціннісного світу сучасної студентської молоді та з'ясувати роль і місце в ньому духовної компоненти.

Духовність – це поняття високого ступеня синтетичності, що тлумачиться дуже широко та глибоко і в розуміння якого укладається різний зміст. Саме тому ми вважаємо за необхідне для характеристики цього поняття застосовувати принцип міждисциплінарного аналізу.

Передусім треба звернути увагу на *релігійне* трактування феномену духовності. За часів Київської Русі значний внесок у формування духовності зробили митрополити церкви – наставники князів: Іларіон Київський, Никифор Грек і Климент Смолятич. Глибокі та оригінальні думки з приводу духовності є у філософії серця, яку заснував Г. Сковорода та розвивали такі видатні мислителі як М. Гоголь, П. Куліш, П. Юркевич. Ідеї філософії серця увійшли в основу розуміння українського характеру та української ментальності. Митрополит І. Огієнко головним у розвитку духовності вважає християнську доброчесність, а вищим проявом моральності – совість і чесність [1]. У священних писаннях подано, що духовне неможливо досягнути розумом, оскільки розум минулий і не може усвідомити досконале, таке, що стоїть набагато вище за нього. У християнстві духовність трактується як триєдність Віри – Надії – Любові, її основними ознаками вважають безмежну любов, смиренність, покаєння, жертвність тощо. Релігійна філософія розглядає духовність як визначальний чинник життя, який є джерелом еволюції людини і людства загалом, що виражається у прагненні до самовдосконалення, самореалізації, а головними засадами світосприйняття при цьому є Віра, Надія, Любов, Краса, Добро, Мудрість, Істина [2, с.90–92]. Отже, згідно з релігійними поглядами, духовність – це певний вияв ступеня і розвитку Божого Духу в людині, а духовне неможливо досягнути розумом.

У сучасній *філософській* науці немає однозначного тлумачення поняття духовності. Зокрема, такі вчені як І. Степаненко, Ю. Білодід [3], П. Мовчан, В. Воронкова розглядають духовність як особливу внутрішню енергію, насагу, творчу спрямованість людини, як своєрідний стан соціальної активності [2, с. 93]. С. Кримський пов'язує духовність з пошуком людиною сенсу і призначення життя, із внутрішнім світом особистості, її свободою, незалежністю від зовнішнього світу, із формулюванням внутрішніх моральних законів [4]. А. Алексеєнко [5] визначає духовність як найвищу силу, енергію, творчість, джерелом якої є Творець. Духовність проявляється у світі шляхом виходу через нас Духу в процесі нашої творчості. У своїй концепції А. Алексеєнко характеризує різні ступені духовності, подає своє розуміння сутності еволюції духовності, рівнів її розвитку тощо [2, с. 98].

У межах *психологічного підходу* напрацьована велика кількість тлумачень феномену духовності. Зокрема, Ж. Юзвак зазначає, що духовність – специфічна людська якість, яка формується у процесі усвідомлення і сприйняття певних суспільних норм і цінностей. Разом вони складають духовний світ людини, забезпечуючи соціально-психологічну сторону її здоров'я, культурні, естетичні і духовні потреби [6]. Е. Помиткін визначає духовність як специфічно людську якість, що характеризується усвідомленням єдності буття і зумовлює прагнення людини до гармонії внутрішнього та зовнішнього світу, спрямовує особистість до пізнання істини і самопізнання, творчості, самовдосконалення та гуманістичної поведінки [7]. М. Каган, визначаючи духовність як поняття, що позначає цілісну активність психіки людини, важливе місце відводить ідеалу особистості, пов'язує її з самопроекуванням, ідеальною самосвідомістю, потребою самовдосконалення [8]. І. Бех, вказуючи на зв'язок духовності особистості, системи її духовних цінностей і життєтворення, розглядає духовність як вихід за межі егоїстичних інтересів, особистої користі й сконцентрованість на моральній культурі людства [9].

Отже, з погляду психологічного підходу, духовність розглядається як внутрішня цілісна інтегральна якість особистості, що зорієнтована на вищі людські цінності.

У сучасній педагогічній науці ми зустрічаємо різні погляди, міркування щодо трактування поняття духовність. Зокрема, відомі педагоги Г. Ващенко, В. Зенківський, Я. Корчак, М. Пирогов, С. Русова, К. Ушинський та інші наголошували на необхідності виховання в дітей та молоді високих духовних цінностей. В. Зенківський зауважує, що виховання має бути поставлене так, щоб «першістю в ньому було устремління до неба, а не до землі. Людина тим і відрізняється від інших живих створінь, що вона не лише належить землі, але й підіймається над нею, живе іншим світом ... » [10, с. 52]. В. Сухомлинський створює оригінальну цілісну педагогічну систему, в якій акцентує на формування моральних цінностей. «У людини, яку ми виховуємо, повинні бути святі істини і святі імена, святі принципи і святі, незаперечні, непорушні правила поведінки» [11]. О. Гречаник ототожнює духовність із внутрішньою силою особистості, здатністю до саморозвитку та самовдосконалення [2, с. 106]. Г. Шевченко констатує, що духовність – це володіння мистецтвом бути щасливим і наголошує на тому, що духовність особистості вміщує в собі гармонію, красу світу, моральні імперативи, єдність думок і почуттів [12].

Аналізуючи соціологічний підхід до феномену духовності, треба звернутися до пошуку витоків цього феномену. Соціологічне осмислення духовності спочатку було розгорнуто в класичній соціології як аналіз релігії – насамперед у роботах Е. Дюркгайма і М. Вебера. Проте згодом у соціології набували актуальності і стали досліджуватися такі форми прояву духовного життя, як освіта, художня творчість, діяльність закладів культури (театри, кіно, клуби, читання тощо), а також механізми відтворення духовності. У другій половині ХХ століття соціологічний аналіз все глибше ділиться на напрями. Один з них зосереджується на між- і внутрішньособистісних процесах, соціально-психічному потенціалі особистості. У цьому випадку духовне життя досліджується як сукупність психічних, душевних процесів, що протікають всередині свідомості людини або групового соціального суб'єкта (Ю. Габермас, М. Фуко, Ж. Лакан, С. Жижек) [13].

«Духовність» сьогодні часто асоціюється з поняттям «нова духовність», що охоплює всі аспекти життя і описується як новий стиль постсучасної духовної культури: вона демократична, доступна, індивідуалістична і переходить межі інституційних релігій, тому часто позацерковна. «Нова духовність» означає поворот людини від традицій, церковності до людської суб'єктивності, до самореалізації, внутрішнього світу людини [14, с. 43]. Цей духовний поворот стає головною темою досліджень британських (Хілас [15], Вудхед [16]) та голландських (Хутман, Оперс [17] та ін.) соціологів. Американський соціолог Г. Лінч розвиває тему «прогресивної духовності» у взаємозв'язку релігійної віри, навколишнього світу і нових наукових теорій, довготривалої програми трансформації релігії і суспільства та різноманіття релігійних стилів, що характерно для постсучасного розвитку суспільства [14, с. 44]. Ще один американський соціолог У. К. Руф вважає, що духовність має відношення до трансцендентної сили (Творець, Бог) і охоплює 4 елементи: 1) духовність як джерело вищих цінностей і сенсу; 2) спосіб сприйняття світу; 3) керівництво для усвідомлення «внутрішнього Я»; 4) здатність з'єднати різні аспекти особи в єдине ціле. Сучасні пошуки духовності – це прояв прагнення реконструювати внутрішнє життя [18].

Український соціолог М. Пірен вважає, що проблема духовності цікавить тих молодих людей, хто любить життя, вірить у Божу Благодать і хоче краще зрозуміти себе й інших людей, зрозуміти, що таке дух і духовність, який сенс його життя. Нормальний духовний розвиток молода людина має спрямувати не тільки в майбутнє, але й вгору, до Святостей, до Досконалості [19]. Проблема духовності тяжко ставити і вирішувати в строго академічній манері. Саме тому С. Б. Токарева пропонує аналізувати духовність особистості з огляду на її духовний досвід [20]. Білоруський вчений Н. В. Михалкович звертається до проблеми духовного виховання і у своїй монографії «Духовність людини: досвід і шляхи розвитку» [21] робить спробу проаналізувати наявний досвід дослідження духовного виховання і освіти, а також визначити методологічні та методичні підходи до цього процесу.

Сучасний розвиток суспільства ставить перед вищою школою низку нових завдань у формуванні духовності. Сьогодні суспільство потребує відповідальних, активних людей із моральними, громадянськими та духовними цінностями. Саме тому ми вирішили провести соціологічне дослідження з метою вивчення духовного світу студентської молоді, з'ясувати основні проблеми, які сьогодні турбують студентство, дослідити питання сенсу їхнього життя, проаналізувати найважливіші якості особистості, які їй сьогодні необхідні для досягнення успіху. В квітні–травні 2013 року ми провели соціологічне опитування серед студентів Львівського національного університету імені Івана Франка. Методом анкетування було опитано 580 студентів за чотирма напрямками навчання – економічний, технічний, гуманітарний і природничий.

Передусім нас цікавило, *що сьогодні найбільше турбує наших студентів*. Як свідчать результати опитування, найбільше молодь занепокоєна відсутністю стабільності та впевненості у майбутньому (53,6%), поширенням наркоманії та алкоголізму (33,6%), байдужістю стосунків поміж людьми (30,0%), низьким рівнем духовності у суспільстві (29,3%) та занепадом моралі (24,5%).

Серед *проблем студентського життя* найбільше занепокоєння у молоді викликає відсутність вільного часу (41,7%), низька стипендія або її відсутність (37,1%), висока плата за навчання (20,5%), низький рівень духовності серед одногрупників (17,8%) та низький рівень культурних запитів молоді.

Студентський вік характеризується активним процесом індивідуалізації особи студента; в цей період життя відбувається остаточне оформлення життєвої стратегії, орієнтирів і ціннісних установок; відбувається детермінація різноманітних видів діяльності студентів уявленнями про соціальну перспективу. Характерною ознакою духовного розвитку в цьому віці є посилення свідомих мотивів поведінки. Помітно закріплюються ті якості, котрих не вистачало повною мірою у шкільні роки: цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціатива, вміння володіти собою. Підвищується інтерес до моральних проблем та проблем духовності. Саме тому нас цікавило, у чому молоді люди вбачають *сенс свого життя*. Ми виявили, що велика кількість опитаних абсолютно згідна з тим, що сенс їхнього життя полягає у створенні міцної сім'ї та вихованні дітей належним чином (78,8%). Далі за значимістю йдуть такі варіанти як вдосконалювати себе (65,9%), мати хороших і надійних друзів (58,3%), стати порядною і чесною людиною (57,4%), розвиватися і збагачуватися духовно

(50,3 %), знайти кохання (49,3 %), здобути цікаву професію (46,9 %) та вірити в Бога і жити за його заповідями (45,5 %). Отже, як ми бачимо, для молоді найважливішою є сфера сімейного життя, міжособистісних стосунків, власного саморозвитку та самовдосконалення, здобуття необхідних знань для оволодіння цікавою професією та життя згідно з Божими Законами.

Сучасний період розвитку і трансформації суспільства вимагає від особистості особливих специфічних якостей та характеристик, які допоможуть їй пристосуватися до швидкозмінних умов існування. Саме тому дуже важливим завданням нашого дослідження було виявити ті *особистісні риси, які, на думку студентської молоді, сьогодні найбільшою мірою сприяють життєвому успіху*. Насамперед студентство переконане, що потрібно розраховувати на свої знання, власний інтелект та здібності (77,1 %), має бути неабияка віра у свої сили і неодмінний успіх (58,8 %), а також, безумовно, освіченість, професіоналізм, знання своєї справи та ділові якості (53,3 %). Також важливим, на думку студентів, є наявність впливових друзів та корисних зв'язків, а ще ділова хватка і прагматизм. На жаль, досить невелика частка студентів (16,7 %) вважає, що високий рівень духовного розвитку сьогодні допомагає молоді досягти життєвого успіху. Саме тому, на нашу думку, необхідно максимально уваги в межах навчального закладу приділяти вихованню духовності, морально-патріотичних настроїв студентської молоді.

Проводячи це дослідження, ми ставили собі за мету дослідити важливість такого виду цінностей як духовність, оскільки сфера духовних цінностей охоплює сенс життя, милосердя, справедливість, тобто вмещає в собі вищі моральні категорії. Передусім нас цікавило *що ж студенти розуміють під духовними цінностями* (табл. 1).

Таблиця 1

Розуміння студентами сутності поняття «духовні цінності»
(за різними напрямками навчання)

Приклади духовних цінностей	Економічний	Гуманітарний	Технічний	Природничий	Разом, %
Розвиненість інтелектуальних здібностей	6	0	4	5	2,6
Сукупність зразків поведінки, які визначають дбайливе ставлення до природи	2	1	0	0	0,5
Дотримування моральних норм	26	35	18	25	17,9
Переконання, якими людина керується при прийнятті важливих рішень	15	14	17	11	9,8
Внутрішні якості, притаманні особі, які впливають на її поведінку	42	28	27	39	23,4
Набуті життєвим досвідом чесноти, які проявляються у повсякденному житті	23	16	22	21	14,1
Зіставлення своїх орієнтирів з Божим Промислом та Божими Заповідями	28	35	21	34	20,3
Сукупність певних поглядів та ідей, які мають вирішальне значення у вихованні	30	10	11	20	12,2

Отже, як видно з результатів дослідження, студенти економічного, технічного та природничого напрямку навчання вважають, що духовні цінності – це, перш за все, внутрішні якості, які притаманні особі і які впливають на її поведінку (23,4 % від усієї кількості респондентів вибрали цю альтернативу). Студенти-гуманітарії стверджують, що для них духовні цінності – це зіставлення своїх орієнтирів з Божим Промислом та Божими Заповідями (20,3 %) та дотримання моральних норм (17,9 %). Тобто, як ми бачимо, духовні цінності є складним поєднанням емоційної, вольової та інтелектуальної сфери людської психіки, які проявляються у ставленні людини до самої себе, до оточуючих людей і явищ, до суспільства загалом. Окрім того, абсолютна більшість студентів (78,1 %) згідна з тим, що духовні цінності сприяють виробленню стійкості перед життєвими труднощами, реалізації власних здібностей та допомагають стати порядною і чесною людиною.

Одним із пріоритетних завдань нашого дослідження було виявити, *які саме чинники і якою мірою впливають на духовний розвиток та формування духовних цінностей студентів*. Згідно з результатами, найбільший вплив на формування та розвиток духовних цінностей, безперечно, має сім'я, друзі, товариші, кохана людина, тобто найближче оточення, з яким студент контактує постійно. Також зазначимо, що цей процес залежить і від самої людини, від її бажання, потреби збагачуватися духовно, самовдосконалюватися і саморозвиватися (табл. 2).

Таблиця 2

Чинники, що впливають на розвиток духовних цінностей студентської молоді, %

	Дуже впливає	Впливає	Не дуже впливає	Зовсім не впливає	Важко відповісти
Сім'я	70,3	25,3	3,8	0,5	
Навчальний заклад	21,7	55,7	18,8	3,1	0,7
Друзі, товариші	58,4	34,1	6,0	1,2	0,2
Сама людина	67,4	26,6	4,5	0,9	0,7
Інтернет, соціальні мережі	31,6	45,2	19,5	2,6	1,2
Національна ідеологія	7,6	30,5	45,0	10,9	6,0
Держава	9,8	23,6	45,0	14,7	6,9
Література і мистецтво	15,9	44,0	28,3	9,8	2,1
Народні традиції, фольклор	7,1	34,7	36,2	17,2	4,8
Музика	25,9	41,9	22,1	7,6	2,6
Старше покоління	17,9	43,6	30,3	6,4	1,7
Приклад власних батьків	55,0	37,8	5,7	1,4	0,2
Преса, радіо, телебачення	22,1	42,8	26,7	7,1	1,4
Релігія	27,4	44,1	16,9	8,6	2,9
Церква, священики	22,6	34,7	25,0	12,1	5,7
Політичні особи	2,8	13,3	36,7	36,4	10,9
Викладачі	7,8	38,1	38,8	11,4	4,0
Куратор групи	4,0	17,9	31,0	34,5	12,6
Кохана людина	53,3	36,7	4,5	1,9	3,6
Відомі особистості	6,7	25,7	36,2	24,1	7,2
Громадські організації	4,7	20,7	39,7	26,2	8,8
Молодіжні організації	6,9	28,6	36,0	20,3	8,1

Однією із особливостей студентської молоді є те, що студентство об'єднане спільного роду діяльністю – навчанням. Навчальна діяльність у вузах повинна бути спрямована не тільки на формування професійних навиків і умінь, але і на виховання духовної сфери студентської молоді, зокрема, на утвердження в свідомості студентів високих моральних та духовних цінностей, виховання патріотизму, високої духовної культури; впровадження переваг здорового способу життя, формування фізично здорової та духовно багатой особистості.

В ході дослідження ми намагалися з'ясувати чи впливає середовище ВНЗ на духовний розвиток студентів. У результаті опитування виявлено, що третина респондентів (31,9 %) вважають, що середовище вищого навчального закладу дуже впливає на духовний розвиток студентів, проте дещо більше третини (43,1 %) стверджують, що не дуже відчутним є вплив університету на їхній духовний розвиток, проте не заперечують цього впливу. Взагалі ВНЗ не має впливу на духовність особистості для 7,9 % студентів.

Серед основних форм роботи в університеті найбільший вплив на духовний розвиток студентів, на думку наших опитуваних, здійснюється на лекціях та семінарах, іспитах та заліках, на професійних і психологічних тренінгах (табл. 3).

Таблиця 3

Вплив форм роботи в університеті на духовний розвиток студентів, %

Форми роботи	Міра вираженості
Лекції, семінари	55,9
Іспити, заліки	31,7
Олімпіади	7,6
Самостійна робота	25,0
Дискусійні клуби	27,9
Професійні та психологічні тренінги	30,0
Участь у конференціях	24,8
Традиційні та професійні свята	26,7
Участь у КВК	15,2
Дні факультетів	14,8
Участь у толоках	7,9
Волонтерство	41,9

Також ми попросили студентів самостійно висловитися і запропонувати *ті заходи, які, на їхню думку, сприяють підвищенню рівня духовності та рівня розвитку духовних цінностей серед студентської молоді*. Отримані відповіді виглядають так:

- активне залучення студентів до організації та проведення різноманітних свят, змагань, фестивалів, конференцій, дискусійних клубів на різноманітні актуальні суспільні теми;
- створення більшої кількості клубів та гуртків за інтересами, де студенти мали б змогу більше спілкуватися між собою в неформальній обстановці та займатися різноманітними видами діяльності за інтересами;
- можливість спілкування і зустрічі із людьми з різних галузей суспільного життя, які досягли успіху і визнання, з метою перебирання досвіду і вироблення стратегій власної поведінки;

- залучення до навчального процесу представників духовенства з метою проведення роз'яснювальних бесід на важливі внутрішні особистісні теми, перегляд повчальних фільмів, роликів на різну тематику, створення молитовних куточків, закріплення капеланів за навчальним закладом;
- організація соціальних волонтерських акцій і залучення студентів до благодійництва;
- особистісно-орієнтоване виховання молодого покоління; акцентування уваги на саморозвитку, самовдосконаленні; заохочення студентів до активної самостійної роботи над собою; тісніша взаємодія з викладачами.

Отже, як ми бачимо, студенти сьогодні потребують комплексного підходу до власного особистісного та духовного розвитку, який необхідно впровадити у навчальний процес за допомогою різноспрямованих форм навчання та виховання майбутньої інтелігенції.

За результатами проведеного дослідження відносно ціннісного світу студентства на прикладі Львівського національного університету імені Івана Франка ми можемо зробити такі висновки:

- українське студентство найбільш занепокоєне відсутністю стабільності та невпевненістю у майбутньому, поширенням наркоманії та алкоголізму, байдужістю стосунків поміж людьми та низьким рівнем духовності у суспільстві;
- серед проблем студентського життя найбільше занепокоєння викликає відсутність вільного часу, матеріальна небезпеченість, низький рівень духовності та культурних запитів молоді;
- для абсолютної більшості студентів сенс життя полягає у створенні міцної сім'ї та вихованні дітей належним чином, саморозвитку і праці над собою, мати хороших і надійних друзів, стати порядною і чесною людиною, розвиватися і збагачуватися духовно і знайти кохання;
- для досягнення успіху потрібно розраховувати на свої знання, власний інтелект та здібності, вірити у свої сили і неодмінний успіх, а також освіченість, професіоналізм, знання своєї справи та ділові якості;
- на розвиток духовних цінностей студентів найбільше впливає сім'я, приклад власних батьків, сама людина зі своїми бажаннями та потребами, кохана людина, друзі, Інтернет та соціальні мережі і навчальний заклад;
- вищий навчальний заклад здійснює досить вагомий вплив на духовність студентства, і особливо цей вплив відчувається на лекціях та семінарах, при участі у волонтерських акціях, на професійних та психологічних тренінгах і дискусійних клубах;
- на думку студентів, збільшенню рівня їхньої духовності в середовищі ВНЗ сприятиме їхнє активне залучення до проведення найрізноманітніших соціальних акцій, створення умов для якісного дозвілля, зустрічі із успішними людьми, із представниками духовенства, а також заохочення і стимулювання до саморозвитку та самовдосконалення.

Подальші дослідження плануємо провести в напрямку поглибленого вивчення місця і ролі середовища вищого навчального закладу в системі формування духовності студентської молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Гордієнко С. Г.* Формування духовності дітей та молоді засобами християнської моралі (сучасний погляд) / С. Г. Гордієнко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. – Донецьк, ДонНТУ, 2009. – (Серія: педагогіка, психологія і соціологія ; вип. 3(145)).
2. *Тюріна Т. Г.* Феномен духовності особистості / Т. Г. Тюріна. – Львів : Сполом, 2009. – 232 с.
3. Білодід Ю. М. Духовність: сутність, структура, функції / Ю. М. Білодід : монографія. – Житомир : Редакційно-видавничий відділ ШСТ, 2003. – 192 с.
4. *Крымский С. Б.* Контуры духовности. Новые контексты идентификации / С. Б. Крымский // Вопросы философии. – 1992. – № 12. – С. 25-37.
5. *Алексеевко А. П.* Природа духовності : монографія / А. П. Алексеевко. – Х. : Факт, 2004. – 240 с.
6. *Юзвак Ж.* Духовність як психологічний феномен: структура та чинники розвитку / Ж. Юзвак // Філософська думка. – 1999. – № 5. – С. 139–150.
7. *Помиткін Е. О.* Психологія духовного розвитку особистості : монографія / Е. О. Помиткін. – К. : Наш час, 2007. – 280 с.
8. *Каган М. С.* О духовном / М. С. Каган // Вопросы философии. – 1985. – № 9. – С. 92–95.
9. *Бех І. Д.* Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. / І. Д. Бех. – К. : Академвидав, 2012. – 256 с.
10. *Зеньковский В. В.* Педагогика / В. В. Зеньковский. – Клин : Фонд «Христианская жизнь», 2004. – 222 с.
11. *Сухомлинський В. О.* Розмова з молодим директором школи / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. Т. 4. – К. : Рад. шк., 1977. – С. 391–626.
12. *Шевченко Г. П.* Духовність та духовна культура особистості / Г. П. Шевченко // Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва : монографія. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – С. 7–37.
13. *Тощенко Ж. Т.* Тезаурус соціології : темат. слов.-довід. / Ж. Т. Тощенко ; за ред. Ж. Т. Тощенко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА. – 2009. – 487 с.
14. *Руткевич Е. Д.* «Социология духовности»: проблемы становления / Е. Д. Руткевич // Вестник Института социологии. – №2 (9), июнь 2014. – С. 37–65.
15. *Heelas P.* The Spiritual Revolution: From «religion» to «spirituality» – Religion in Modern World / P. Heelas ; ed.by L. Woodhead, P. Fletcher, H. Kawanami, D. L. Smith, Routledge, 2002. – P. 357–377.
16. *Woodhead L.* Old, New, and Emerging Paradigms in The Sociological Study of Religion / L. Woodhead // Nordic Journal of Religion and Society. – 2009. – № 22 (2). – P. 103–121.
17. *Aupers S.* Religion beyond God. Relocating the Sacred to the self and the Digital – Religions of Modernity / S. Aupers, D. Houtman ; ed.by St. Aupers & D. Houtman. – Leiden : Brill, 2010. – 273 p.
18. *Roof W. C.* A generation of Seekers: The Spiritual journeys of the baby boom generation / W. C. Roof. – San Francisco : Harper, 1993. – 294 p.
19. *Пірен М. І.* Соціологія релігії : підручник / М. І. Пірен. – К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. – 344 с.
20. *Токарева С. Б.* Проблема духовного опыта и методологические основания духовности / С. Б. Токарева. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2003. – 256 с.
21. Духовность человека: опыт и пути развития : монографія / Н. В. Михалкович [и др.]; под науч. ред. Н. В. Михалковича. – Гродно : ГрГУ, 2013. – 291 с.

Стаття надійшла до редколегії 24.10.2015

Прийнята до друку 29.10.2015

SEPARATE ASPECTS OF DEVELOPMENT OF THE SPIRITUALITY OF UKRAINIAN STUDENT: EXPERIENCE OF EMPIRIC RESEARCH

M. P. Blikhar

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, Ukraine, 79000*

The article is sanctified to research of the phenomenon of spirituality. The basic scientific going is analysed near this concept, in particular, religious, philosophical, psychological, pedagogical and sociological. Results over of own sociological research of student young people are brought on this issue.

This article is sanctified to research of the phenomenon of spirituality. Especially actual a question of spirituality is in time of public transformations, what peculiar today to our country.

In the article analysed the basic scientific approaches, namely religious, philosophical, psychological, pedagogical and sociological. Religious approach examines spirituality as certain display of degree and development of Divine Spirit in a man. Philosophy binds spirituality to the search of sense and setting of life a man. From the point of view of psychological approach spirituality is examined as internal integral quality of personality that is orientated on higher human values. Pedagogics marks a necessity to bring up spiritual and moral values from babyhood. Sociological approach allows to educe the basic factors of influence on forming of spirituality.

With the aim of study of the spiritual world of student young people a sociological study is undertaken. It is educed that the Ukrainian student is most disturbed by absence of stability and uncertainty in the future, by indifference of relations between people and low level of spirituality in society.

Spiritual values students understand as internal internalss, that inherent to the person and that influence on her behavior. According to the results of research, on development of spiritual values of students most influence carries out a family, example of own parents, man with the desires and necessities, favourite man, friends, Internet and social networks, and also educational establishment. For absolute majority of students sense of life consists the creation of strong family, own development and prosecution of itself, to develop and enriched spiritually.

It is educed on results questioning, that students today need the complex approach to its own personality and spiritual development. This approach must be inculcated in an educational process by means of the differently directed forms of studies and education.

Keywords: spirituality, spiritual world, young people, student young people, spiritual values, spiritual development.